HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

17 aprilie 2008 *

În cauza C-404/06,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Bundesgerichtshof (Germania), prin Decizia din 16 august 2006, primită de Curte la 28 septembrie 2006, în procedura

Quelle AG

împotriva

Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul P. Jann (raportor), președinte de cameră, domnii A. Tizzano, A. Borg Barthet, M. Ilešič și E. Levits, judecători,

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: domnul B. Fülöp, administrator,

* Limba de procedură: germana.

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 4 octombrie 2007,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Quelle AG, de A. Piekenbrock, Rechtsanwalt;

— pentru Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände, de P. Wassermann și J. Kummer, Rechtsanwälte;

— pentru guvernul german, de domnul M. Lumma și de doamna J. Kemper, în calitate de agenți;

— pentru guvernul spaniol, de doamna N. Díaz Abad, în calitate de agent;

— pentru guvernul austriac, de doamna C. Pesendorfer, în calitate de agent;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii A. Aresu și B. Schima, precum și de doamna I. Kaufmann-Bühler, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 15 noiembrie 2007,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 3 din Directiva 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe (JO L 171, p. 12, Ediție specială, 15/vol. 5, p. 89, denumită în continuare „directiva").

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Quelle AG (denumită în continuare „Quelle"), o societate de vânzare prin corespondență, pe de o parte, și Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände (denumită în continuare „Bundesverband"), o asociație de consumatori recunoscută, având împuternicire din partea doamnei Brüning, clientă a acestei societăți, pe de altă parte.

Cadrul juridic

Reglementarea comunitară

3 Directiva a fost adoptată în temeiul articolului 95 CE. Considerentul (1) amintește că, în conformitate cu articolul 153 alineatele (1) și (3) CE, Comunitatea Europeană ar trebui să contribuie la realizarea unui nivel ridicat de protecție a consumatorului prin măsurile pe care le adoptă în temeiul articolului 95 CE.

4 Articolul 3 din directivă, intitulat „Drepturile consumatorului”, prevede:

„(1) Vânzătorul este răspunzător față de consumator pentru orice neconformitate existentă în momentul livrării bunurilor.

(2) În cazul unei neconformități, consumatorul are dreptul ca bunurile să fie repuse în conformitate, gratuit, prin reparare sau prin înlocuire, în conformitate cu alineatul (3), sau la o reducere de preț corespunzătoare sau la rezoluțiunea contractului pentru acele bunuri, în conformitate cu alineatele (5) și (6).

(3) În primul rând, consumatorul poate cere vânzătorului să repare bunurile sau poate cere vânzătorului să le înlocuiască, în ambele cazuri gratuit, cu excepția cazurilor în care aceasta este imposibilă sau disproporționată.

O despăgubire se consideră disproporționată în cazul în care impune vânzătorului costuri care, în comparație cu o despăgubire alternativă, sunt nerezonabile […].

Orice reparație sau înlocuire se efectuează într-un termen rezonabil și fără vreun inconvenient semnificativ pentru consumator, ținând seama de natura bunurilor și de scopul pentru care consumatorul a solicitat bunurile în cauză.

(4) Termenul «gratuit» din alineatele (2) și (3) se referă la costurile necesare suportate pentru a aduce bunurile la conformitate, în special costul expedierii prin poștă, al forței de muncă și al materialelor.

(5) Consumatorul poate cere o reducere corespunzătoare a costului sau rezoluțiunea contractului:

— în cazul în care consumatorul nu beneficiază de reparație sau de înlocuire sau

— în cazul în care vânzătorul nu a executat despăgubirea într-un termen rezonabil sau

— în cazul în care vânzătorul nu a executat despăgubirea fără vreun inconvenient semnificativ pentru consumator.

[…]”.

5 Potrivit considerentului (15) al directivei „statele membre pot prevedea că orice rambursare oferită consumatorului poate fi redusă pentru a se ține seama de utilizarea bunurilor de către consumator din momentul în care acestea i-au fost livrate; […] condițiile de rezoluțiune a contractului pot fi stabilite de legislația internă”.

6 Potrivit articolului 5 alineatul (1) prima teză din directivă, intitulat „Termenele”:

„Vânzătorul este considerat responsabil în temeiul articolului 3, în cazul în care neconformitatea devine aparentă în termen de doi ani de la livrarea bunurilor.”

7 Articolul 8 alineatul (2) din directivă, intitulat „Legislația internă și protecția minimă”, prevede:

„Statele membre pot adopta sau menține în vigoare dispoziții mai stricte, compatibile cu prevederile din tratat, în domeniul reglementat de prezenta directivă, pentru a asigura un nivel mai ridicat de protecție a consumatorului.”

Reglementarea națională

8 Printre dispozițiile Bürgerliches Gesetzbuch (Codul civil german, denumit în continuare „BGB”) adoptate pentru transpunerea directivei în ordinea juridică germană figurează în special articolele 439 și 346.

9 Articolul 439 alineatul 4 din BGB, intitulat „Executarea *a posteriori*”, prevede:

„[…]

Vânzătorul care își execută ulterior obligația, furnizând un articol conform, poate solicita de la cumpărător restituirea articolului cu defect, conform articolelor 346-348.”

10 Articolul 346 alineatele 1-3 din BGB, intitulat „Efectele rezoluțiunii contractului”, are următorul cuprins:

„1. Dacă o parte contractantă se prevalează de o clauză rezolutorie contractuală sau legală, în cazul rezoluțiunii, prestațiile primite trebuie restituite și fructele efectiv dobândite, predate.

2. În locul obligației de restituire sau de predare, debitorul trebuie să plătească o despăgubire în măsura în care:

1) restituirea sau predarea este exclusă prin natura dobândirii;

2) acesta a deteriorat, a cedat, a înstrăinat, a modificat sau a transformat bunul primit;

3) bunul primit s-a deteriorat sau a încetat să existe; cu toate acestea, uzura corespunzătoare unei utilizări normale nu este inclusă la calcularea despăgubirii.

Dacă în contract se stipulează o contraprestație, aceasta trebuie luată în considerare la calcularea despăgubirii; dacă se datorează o despăgubire pentru foloasele obținute dintr-un împrumut, se poate face dovada că valoarea foloaselor era inferioară.

3. Este exclusă obligația de despăgubire:

1) dacă defectul care stă la baza rezoluțiunii nu a survenit decât în cursul modificării sau al transformării bunului;

2) în măsura în care creditorul este responsabil de deteriorarea sau de pieirea bunului sau dacă prejudiciul s-ar fi produs și în cazul în care bunul s-ar fi aflat în stăpânirea sa;

3) dacă, în cazul în care există o condiție rezolutorie legală, deteriorarea sau pieirea a survenit la partea interesată, deși aceasta din urmă a acționat cu aceeași diligență de care dă dovadă în mod obișnuit în cazul propriilor bunuri.

Îmbogățirea restantă trebuie restituită."

11 Articolul 100 din BGB, intitulat „Fructele", prevede:

„Fructele sunt produsele unui bun sau ale unui drept, la fel la ca și foloasele utilizării bunului sau ale exercitării dreptului."

Acțiunea principală și întrebarea preliminară

12 În cursul lunii august 2002, Quelle i-a livrat doamnei Brüning o „mașină de gătit" pentru folosință proprie. La începutul anului 2004, aceasta din urmă a constatat că aparatul era neconform. Întrucât repararea nu era posibilă, doamna Brüning a returnat aparatul către Quelle, care l-a înlocuit cu unul nou. Totuși, această societate i-a solicitat doamnei Brüning să plătească 69,97 euro, cu titlu de despăgubire pentru foloasele obținute ca urmare a utilizării aparatului livrat inițial.

13 Bundesverband, în calitate de mandatar al doamnei Brüning, a solicitat rambursarea sumei respective. Acesta a mai solicitat ca, în cazul înlocuirii unui bun neconform

cu contractul de vânzare (denumit în continuare „bunul neconform”), Quelle să fie obligată să înceteze facturarea sumelor corespunzătoare utilizării bunului menționat.

14 Pe fond, instanța a admis cererea de restituire și a respins argumentele prin care se urmărea obligarea Quelle să nu mai factureze sume aferente utilizării unui bun neconform. Atât apelul formulat de Quelle împotriva acestei hotărâri, cât și cel introdus de Bundesverband au fost respinse. Sesizat cu soluționarea unui recurs, Bundesgerichtshof constată că din coroborarea dispozițiilor articolului 439 alineatul 4 cu cele ale articolului 346 alineatele 1 și 2 punctul 1 din BGB rezultă că vânzătorul are dreptul, în cazul înlocuirii unui bun neconform, la o despăgubire pentru compensarea foloaselor obținute de cumpărător din utilizarea acestui bun până la înlocuirea sa cu un nou bun.

15 Deși a exprimat rezerve referitor la sarcina unilaterală impusă în acest fel cumpărătorului, Bundesgerichtshof arată că nu se întrevede nicio posibilitate de corectare a reglementării naționale prin interpretare. Astfel, o interpretare potrivit căreia vânzătorul nu ar putea solicita cumpărătorului o despăgubire pentru utilizarea bunului înlocuit s-ar lovi de textul dispozițiilor relevante din BGB, precum și de voința clar exprimată a legiuitorului și ar fi interzisă de articolul 20 alineatul 3 din Grundgesetz (Constituția), conform căruia puterea judecătorească se supune legii și ordinii de drept.

16 Cu toate acestea, având rezerve cu privire la conformitatea dispozițiilor BGB cu reglementarea comunitară, Bundesgerichtshof a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Dispozițiile coroborate ale articolului 3 alineatul (2), ale articolului 3 alineatul (3) primul paragraf și ale articolului 3 alineatul (4) sau ale articolului 3 alineatul (3)

al treilea paragraf din directivă […] trebuie interpretate în sensul că se opun unei dispoziții de drept național potrivit căreia vânzătorul poate solicita consumatorului, în cazul repunerii unui bun în conformitate cu contractul prin înlocuirea sa, o despăgubire pentru utilizarea bunului neconform livrat inițial?"

Cu privire la întrebarea preliminară

17 Prin intermediul acestei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 3 din directivă trebuie interpretat în sensul că se opune unei legislații naționale care permite vânzătorului, în cazul în care a vândut un bun de consum neconform, să solicite consumatorului o despăgubire pentru utilizarea bunului neconform până la înlocuirea acestuia cu un nou bun.

Cu privire la admisibilitate

18 În ședință, Quelle a susținut că întrebarea preliminară nu este admisibilă, din moment ce instanța de trimitere a indicat că dispozițiile naționale care transpun directiva nu permit decât o singură interpretare și că dreptul constituțional german interzice o interpretare *contra legem*. În cazul în care Curtea ar interpreta într-un sens diferit articolul 3 din directivă, instanța de trimitere nu ar putea, așadar, ține cont de răspunsul Curții.

19 Cu privire la acest aspect, trebuie amintit că, în cadrul unei proceduri prevăzute la articolul 234 CE, întemeiată pe o separare clară a atribuțiilor între instanțele naționale

și Curte, numai instanța națională care este sesizată cu litigiul și care trebuie să își asume responsabilitatea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile fiecărei cauze, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, întrucât întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului comunitar, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea în special Hotărârea din 22 iunie 2006, Conseil général de la Vienne, C-419/04, Rec., p. I-5645, punctul 19, și Hotărârea din 18 iulie 2007, Lucchini, C-119/05, Rep., p. I-6199, punctul 43).

20 Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident în special că interpretarea solicitată a dreptului comunitar solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elemente de fapt sau de drept necesare pentru a răspunde în mod util întrebărilor adresate (a se vedea în special Hotărârile citate anterior Conseil général de la Vienne, punctul 20, și Lucchini, punctul 44).

21 Nu aceasta este situația în speță.

22 Incertitudinea privind posibilitatea ca instanța națională, după ce Curtea a răspuns la o întrebare preliminară referitoare la interpretarea unei directive, să interpreteze dreptul național cu respectarea principiilor stabilite de Curte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 2004, Pfeiffer și alții, C-397/01-C-403/01, Rec., p. I-8835, punctele 113-116, precum și Hotărârea din 4 iulie 2006, Adeneler și alții, C-212/04, Rec., p. I-6057, punctele 110-112), prin prisma acestui răspuns, nu poate influența obligația Curții de a se pronunța cu privire la această întrebare. Astfel, orice altă soluție ar fi incompatibilă cu însuși scopul competențelor recunoscute Curții prin articolul 234 CE, care, în esență, au ca obiect asigurarea unei aplicări uniforme a

dreptului comunitar de către instanțele naționale (Hotărârea din 6 decembrie 2005, Gaston Schul Douane-expediteur, C-461/03, Rec., p. I-10513, punctul 21, și Hotărârea din 10 ianuarie 2006, IATA și ELFAA, C-344/04, Rec., p. I-403, punctul 27).

23 Rezultă că cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare este admisibilă.

Cu privire la fond

24 În opinia Bundesverband, a guvernelor spaniol și austriac, precum și a Comisiei Comunităților Europene, articolul 3 alineatul (3) din directivă prevede în mod clar că nu doar repararea unui bun neconform de către vânzător, dar și, dacă este cazul, înlocuirea acestuia cu un bun conform trebuie efectuate gratuit pentru consumator. Obligația de gratuitate ar constitui un tot indivizibil, prin care s-ar urmări protejarea cumpărătorului de riscul costurilor financiare care l-ar putea descuraja să își invoce drepturile.

25 Guvernul german remarcă faptul că textul directivei nu reglementează aspectul dacă vânzătorul poate solicita, în cazul înlocuirii unui bun neconform, o despăgubire pentru utilizarea acestuia. Guvernul german subliniază că, din punct de vedere sistematic, considerentul (15) al directivei cuprinde un principiu de drept foarte general, care conferă statelor membre competența nelimitată de reglementare a situațiilor în care consumatorul este obligat să plătească o despăgubire pentru utilizarea unui bun.

26 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit articolului 3 alineatul (1) din directivă, vânzătorul este răspunzător față de consumator pentru orice neconformitate existentă în momentul livrării bunurilor.

27 Articolul 3 alineatul (2) din directivă enumeră drepturile pe care un consumator le poate invoca împotriva vânzătorului în cazul neconformității bunurilor livrate. În primul rând, consumatorul poate cere ca bunurile să fie repuse în conformitate. În cazul în care nu poate obține această repunere în conformitate, acesta poate cere în subsidiar o reducere de preț sau rezoluțiunea contractului.

28 În ceea ce privește repunerea în conformitate a bunului, articolul 3 alineatul (3) din directivă precizează că un consumator poate cere vânzătorului să repare bunurile sau poate cere vânzătorului să le înlocuiască, în ambele cazuri gratuit, cu excepția cazului în care cererea sa este imposibil de realizat sau este disproporționată.

29 Guvernul german arată că, atât în Propunerea de directivă 96/C 307/09 a Parlamentului European și a Consiliului privind vânzarea de bunuri de consum și garanțiile conexe (JO 1996, C 307, p. 8), cât și în Propunerea de directivă modificată 98/C 148/11 a Parlamentului European și a Consiliului (JO 1998, C 148, p. 12), prezentate de Comisie, textul se limita să vizeze fie „repararea gratuită a bunurilor", fie „înlocuirea" bunului respectiv. Această tăcere în ceea ce privește consecințele financiare ale unei înlocuiri ar dovedi că nu se prevedea ca directiva să reglementeze problema unei eventuale despăgubiri pentru utilizare.

30 Totuși, această împrejurare este lipsită de orice relevanță, din moment ce expresia „în ambele cazuri gratuit", care apare în Poziția comună (CE) nr. 51/98 a Consiliului din 24 septembrie 1998 în vederea adoptării directivei (JO C 333, p. 46), a fost reținută în textul definitiv, transpunând astfel voința legiuitorului comunitar de a întări protecția consumatorului.

31 În ceea ce privește termenul „gratuit", acesta este definit la articolul 3 alineatul (4) din directivă drept „costurile necesare suportate pentru a aduce bunurile la conformitate,

în special costul expedierii prin poștă, al forței de muncă și al materialelor". Din faptul că legiuitorul comunitar utilizează adverbul „în special" rezultă că această enumerare are un caracter exemplificativ, și nu exhaustiv.

32 În această privință, este irelevantă împrejurarea invocată de guvernul german potrivit căreia Comunicatul de presă C/99/77 al comitetului de conciliere „Parlament — Consiliu" din 18 martie 1999 referitor la acordul privind garanțiile acordate consumatorilor conține o definiție limitativă a termenului „gratuit". Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante, atunci când textul unei dispoziții de drept derivat nu face nicio trimitere la o declarație cuprinsă în procesul verbal al Consiliului, aceasta din urmă nu poate fi reținută pentru interpretarea dispoziției respective (a se vedea în special Hotărârea din 26 februarie 1991, Antonissen, C-292/89, Rec., p. I-745, punctul 18, și Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Skov și Bilka, C-402/03, Rec., p. I-199, punctul 42).

33 Astfel, rezultă atât din modul de redactare, cât și din lucrările pregătitoare relevante ale directivei, că legiuitorul comunitar a înțeles să facă din gratuitatea repunerii în conformitate a bunurilor de către vânzător un element esențial al protecției pe care această directivă o garantează consumatorilor.

34 Această obligație de gratuitate a repunerii bunurilor în conformitate care îi revine vânzătorului, sub forma reparării sau a înlocuirii bunurilor neconforme, urmărește protejarea consumatorilor de riscul costurilor financiare care, după cum a subliniat avocatul general la punctul 49 din concluzii, i-ar putea descuraja să își invoce

drepturile în lipsa unei astfel de protecții. Această garantare a gratuității existentă în intenția legiuitorului comunitar exclude posibilitatea ca vânzătorul să aibă vreo pretenție financiară în cadrul executării obligației sale de repunere în conformitate a bunului care face obiectul contractului.

35 Această interpretare se coroborează cu voința legiuitorului comunitar exprimată la articolul 3 alineatul (3) al treilea paragraf din directivă, de a asigura o protecție efectivă a consumatorului. Astfel, această dispoziție precizează că orice reparație sau înlocuire trebuie efectuată nu doar într-un termen rezonabil, dar și fără vreun inconvenient semnificativ pentru consumator.

36 Această interpretare este conformă și cu scopul directivei, care, după cum prevede considerentul (1) al acesteia, este acela de a garanta un nivel ridicat de protecție a consumatorului. Astfel cum rezultă din articolul 8 alineatul (2) din aceeași directivă, protecția prevăzută de directivă este una minimă și, deși statele membre pot adopta dispoziții mai stricte, acestea nu pot aduce atingere garanțiilor prevăzute de legiuitorul comunitar.

37 Celelalte argumente invocate de guvernul german împotriva unei astfel de interpretări nu sunt de natură să o repună în discuție.

38 În ceea ce privește, pe de o parte, domeniul de aplicare al considerentului (15) al directivei, care trebuie recunoscut și care permite să se țină seama de utilizarea

bunurilor neconforme de către consumator, trebuie subliniat că partea introductivă a considerentului se referă la o „rambursare” care trebuie plătită consumatorului, în timp ce partea finală vizează „condițiile de rezoluțiune a contractului”. Acești termeni sunt identici cu cei care apar în Poziția comună a Consiliului la care, de asemenea, se referă guvernul german.

39 Această terminologie relevă în mod clar faptul că ipoteza avută în vedere în considerentul (15) se limitează la situația rezoluțiunii contractului, prevăzută la articolul 3 alineatul (5) din directivă, caz în care, aplicând principiul restituirii reciproce a foloaselor dobândite, vânzătorul trebuie să ramburseze consumatorului prețul de vânzare a bunului. Contrar celor invocate de guvernul german, considerentul (15) nu poate fi, așadar, interpretat ca un principiu general care abilitează statele membre ca, în toate situațiile în care se dorește acest lucru, inclusiv în cazul unei simple cereri de înlocuire formulate în temeiul articolului 3 alineatul (3) din directivă, să ia în considerare utilizarea bunurilor neconforme de către consumator.

40 În ceea ce privește, pe de altă parte, afirmația guvernului german potrivit căreia faptul că un consumator beneficiază, prin înlocuirea unui bun neconform, de un nou bun fără a plăti o compensație financiară ar constitui îmbogățire fără justă cauză, trebuie amintit că articolul 3 alineatul (1) din directivă pune în sarcina vânzătorului răspunderea față de consumator pentru orice neconformitate existentă în momentul livrării bunurilor.

41 În cazul în care vânzătorul livrează un bun neconform, nu își execută în mod corect obligația la care s-a angajat prin contractul de vânzare și, prin urmare, trebuie să își asume consecințele acestei executări necorespunzătoare a contractului. Prin faptul că primește un bun nou care îl înlocuiește pe cel neconform, consumatorul, care, în ceea

ce îl privește, a plătit prețul de vânzare și, prin urmare, și-a îndeplinit în mod corect obligația sa contractuală, nu beneficiază de o îmbogățire fără justă cauză. Acesta nu face decât să primească cu întârziere un bun conform cu prevederile contractuale, cum ar fi trebuit să îl primească de la început.

42 De altfel, interesele financiare ale vânzătorului sunt protejate, pe de o parte, prin termenul de prescripție de doi ani prevăzut la articolul 5 alineatul (1) din directivă și, pe de altă parte, prin posibilitatea deschisă de articolul 3 alineatul (3) al doilea paragraf din directivă de a refuza înlocuirea bunului în cazul în care această despăgubire se dovedește disproporționată în măsura în care impune vânzătorului costuri nerezonabile.

43 Având în vedere ansamblul considerentelor de mai sus, se impune a răspunde la întrebarea adresată că articolul 3 din directivă trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care permite vânzătorului, în cazul în care a vândut un bun de consum neconform, să solicite de la consumator o despăgubire pentru utilizarea bunului neconform până la înlocuirea acestuia cu un nou bun.

Cu privire la cheltuielile de judecată

44 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolul 3 din Directiva 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care permite vânzătorului, în cazul în care a vândut un bun de consum neconform, să solicite de la consumator o despăgubire pentru utilizarea bunului neconform până la înlocuirea acestuia cu un nou bun.

Semnături